

Проблеми освіти і виховання у сучасних умовах

Міністерство освіти і науки України
Житомирській державній університет імені Івана Франка

Проблеми освіти і виховання у сучасних умовах

Збірник наукових праць

Житомир
Вид-во ЖДУ ім. І.Франка
2013

УДК 37.01
ББК 74.21

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
від 24 травня 2013 року, протокол № 10*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Тернопільська В.І., доктор педагогічних наук, професор кафедри суспільних наук Житомирського військового інституту Національного авіаційного університету.

Ковальчук В.А., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Сахневич І.Д., кандидат педагогічних наук, декан факультету мистецтв та менеджменту Житомирського інституту культури і мистецтв Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.

Проблеми освіти і виховання в сучасних умовах: збірник наукових праць / за заг. ред. Н. М. Мирончук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 208 с.

Збірник наукових праць вміщує матеріали науково-практичного семінару „Проблеми освіти і виховання в сучасних умовах”. У збірнику представлено такі аспекти досліджуваної проблеми: професійно-педагогічні характеристики діяльності педагога; зміст виховання на сучасному етапі; психолого-педагогічні основи виховання дитини в сім’ї.

Адресовано широкому загалу освітян, науковцям, викладачам, аспірантам, студентам вищих навчальних закладів.

УДК 37.01
ББК 74.21

© ЖДУ ім. І. Франка, 2013.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА

<i>Аврамова І.</i> Мотиви вибору студентами природничого факультету професії педагога.....	7
<i>Нестеровська С. М.</i> Специфіка підготовки до професійної діяльності майбутніх диригентів у коледжах культури та мистецтв.....	9
<i>Бокановко І., Остапчук Л.</i> К. Ушинський про значення праці у вихованні людини „Праця в її психічному і виховному значенні”.....	13
<i>Хандушова І. Н.</i> Педагогічна культура вчителя-вихователя.....	16
<i>Кучер Т.</i> Педагогічне коригування неуспішності учнів у навчальному процесі.....	19
<i>Гурницька В., Рудницька Н. Ю.</i> Нетрадиційні форми організації навчальної діяльності на уроках математики в початкових класах.....	21
<i>Гончаренко К., Качківська О.</i> Розвиток малокомплектних шкіл та їх значення в освітній системі.....	23
<i>Гайченко Н.</i> Шляхи формування пізнавальної мотивації учнів на уроках біології.....	26
<i>Колас І.</i> Гра як засіб формування інтересу до уроків біології в учнів основної школи.....	28
<i>Середічук О.</i> Використання ігрової діяльності на уроках біології.....	31
<i>Захарчук Т.</i> Розвиток пізнавального інтересу школярів у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності.....	33
<i>Томашевська А., Мирончук Н. М.</i> Вивчення стану сформованості емоційно-вольової готовності дошкільників до школи.....	36
<i>Сімон Л.</i> Пізнавальний інтерес як основа успішної навчальної діяльності учнів.....	41
<i>Шка С.</i> Формування дослідницьких умінь учнів-підлітків на уроках біології.....	43
<i>Загородня А., Рудницька Н. Ю.</i> Розвиток логічного мислення учнів на уроках математики.....	46
<i>Кондратюк А., Рудницька Н. Ю.</i> Розвиток пізнавальної самостійності в учнів початкових класів на уроках математики.....	50
<i>Климчук М.</i> Використання інтерактивних методів навчання.....	53
<i>Салміна В., Мирончук Н. М.</i> Адаптація учнів четвертого класу до навчання в основній школі: сутність та шляхи формування.....	55
<i>Савчук Т.</i> Використання інноваційних технологій на уроках української мови в початкових класах.....	59

часу „в бій” вступають „експерти”. У ході дискусії приймаються кращі пропозиції, й команди міняються ролями. Надання учням на уроці можливості пропонувати, дискутувати, обмінюватися ідеями не тільки розвиває їх творче мислення і підвищує довіря до викладача, але і робить навчання „комфортним” [2, с. 31-35].

У молодших класах у учнів формуються основні інтелектуальні уміння, розвиваються пізнавальні сили і здібності, змінюються їх уміння й навички самостійно засвоювати та осмислювати навчальний матеріал. Найважливішою умовою виховання цих цінних якостей є підвищення пізнавальної активності дітей, розвиток у них пізнавальних інтересів.

Формуванню пізнавальних інтересів школярів сприяє використання нестандартних уроків, які дають матеріал для роздумів, можливість виявляти ініціативу і самостійність, потребують розумового напруження, винахідливості та творчості. Пізнавальна діяльність учнів при таких способах її організації в основному має колективний характер, що створює передумови для взаємодії суб'єктів навчання, дає можливість обміну інтелектуальними цінностями, зіставленню й узгодженню різних точок зору про об'єкти, що вивчаються на уроці.

Список використаної літератури

1. Демчук Д.А. Нетрадиційні форми навчання / Демчук Д.А., Гукач І.Я. // Рідна школа. – 2005. – № 9. – С. 65-67.
2. Лухтай Л.К. Нестандартний урок / Лухтай Л.К. // Початкова школа. – 2008. – № 3. – С. 31-35.
3. Нечволод Л.І. Нетрадиційні уроки в початковій школі. 3 клас / Укладач Л.І. Нечволод. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. – 96 с.

*К. Гончаренко, О. Качківська,
студенти II курсу природничого ф-ту.
Наук. керівник: канд. пед. наук, доцент Н.М. Мирончук.*

Розвиток малокомплектних шкіл та їх значення в освітній системі

Найважливішим завданням розбудови національної системи освіти є забезпечення її високої якості в усіх навчальних закладах, незалежно від форми власності та місця їх розташування.

Понад 70% шкіл у нашій країні знаходяться в сільській місцевості, де навчаються 2,2 млн. школярів. У багатьох малонаселених пунктах ці школи є основним об'єктом культури, осередком виховання та розвитку підростаючого покоління, розкриття й формування інтелектуального і творчого потенціалу особистості [1].

Важливу роль у мережі закладів загальної середньої освіти на селі відіграють малокомплектні початкові школи. Якщо в містах початкових шкіл лише 307 (4%), то в сільській місцевості їх 2692 (близько 20%). Переважна

більшість цих шкіл малокомплектні, де найважче забезпечити високу організацію навчально-виховного процесу, тому що вчитель має виконувати одночасно кілька функцій і працювати з різновіковим нечисленним класним колективом [2].

Як зазначає журнал "Освітні округи", крім суто педагогічних особливостей, на якості функціонування цих шкіл негативно позначилася зatoryжна фінансово-економічна криза, зумовивши неспроможність господарств утримувати існуючу соціальну інфраструктуру. У більшості сільських населених пунктів відбулася зміна власників сільськогосподарських виробництв, що призвело до різкого зменшення кількості дошкільних закладів, зниження рівня фінансової підтримки функціонування малокомплектних шкіл, низьким є рівень забезпечення їх підручниками, навчальними посібниками тощо. Гострою є проблема оновлення і професійного вдосконалення педагогічних кадрів, які працюють у малокомплектних школах [4].

Стосовно наукового забезпечення діяльності сільських шкіл, у тому числі й малокомплектних, слід зазначити, що розкриттю цієї теми присвячено лише окремі праці. За останнє десятиріччя досліджено особливості організації навчально-виховного процесу в малокомплектних школах, зокрема цією проблемою займалися такі українські вчені: О.Я.Савченко, Н.І.Присяжнюк, Г.Б.Тришневська, В.Г.Кузь, О.М.Коберник.

Мета статті – з'ясувати сутність малокомплектної школи, її завдання та особливості навчання в ній, окреслити роль М. Корфа у розвитку визначеного типу шкіл.

Малокомплектною школою є та, в якій навчається невелика кількість учнів, переважно у складі одного або двох класів. Засновником малокомплектних шкіл вважається радянський педагог і просвітитель Корф Микола Олександрович. Він розробив теоретичні та практичні положення земської народної освіти, створив своєрідний тип однокласної земської школи з 2-3 річним строком навчання, з одним учителем і трьома відділеннями класів – згодом ці школи були названі малокомплектними. Такі школи, як відомо, прижилися в Олександрівському повіті й почали поширюватися по всій території України та Росії за підтримки земських установ.

У створених М.О. Корфом початкових земських школах (з трирічним курсом навчання) заняття проводив один учитель одночасно у трьох класах. Підготовці вчителів для цих шкіл він віддавав багато сил, створював плани занять і методику проведення уроків, сам проводив уроки. Крім того, М.О. Корф організував проведення вчительських з'їздів. Значне місце у його педагогічній спадщині відведено ідеї загального обов'язкового навчання шляхом досягнення загальної письменності населення.

Основною метою загальноосвітньої школи М. Корф вважав підготовку людини, і до того ж людини розвинутої фізично і духовно. Вона повинна дати

учням різнобічні гуманітарні й реальні знання, розвинути здатність до самоосвіти, виховати у них такі моральні риси, як патріотизм, чесність, справедливість, любов до праці, дисциплінованість тощо. Школа повинна всіляко сприяти зміцненню фізичних сил і здоров'я учнів, розвивати естетичні почуття. Основними дидактичними правилами М. Корф вважає: міцність знань; доступність процесу навчання; самостійні роботи; опора на досягнуте; шкочність навчання. М. Корф написав підручник "Наш друг" спеціально для сільських учителів.

Малокомплектні школи продовжують існувати і до сьогодні – це зумовлено демографічним станом в Україні. Зниження кількості учнів у початкових класах вимагає відповідної зміни в структурі шкільної освіти.

Структура таких шкіл буває різною і може змінюватися навіть протягом навчального року, залежно від кількості в ній учнів і вчителів та наповнюваності кожного класу. Перед малокомплектною школою стоять важливі завдання – створити такі педагогічні умови, за яких досягаються повноцінні результати навчання і розвитку учнів молодшого шкільного віку, зберігаються позитивні мотиви навчання. Важливе значення в малокомплектній школі надається правильному комплектуванню учнів у класі, від нього залежить ефективність навчально-виховного процесу. У своїй роботі Н.Присяжнюк [5] звертає увагу на те, що поєднання класів у комплекти може бути різним і наводить приклади поєднань класів. Крім того, вона надає різні поради щодо складання розкладу відповідно до комплектації класів.

Особливості навчання першокласників у комплекті розглядає у своїх роботах В.Шпиця [7]. Слід підкреслити, що в класі-комплекті діти кожного класу сидять на окремому ряду, а за партами – більш сильний за знаннями зі слабими, це допомагає організувати роботу парами. У специфічних умовах малокомплектної школи чергується робота під керівництвом учителя із самостійною роботою учнів. При аналізі особливостей планування уроку для комплекту з двох класів, доведено, що оптимальною кількістю переходів „з учителем – самостійно” на уроці можна вважати 4-5.

Для багатьох учителів проблемою є те, що першокласники не мають звичок до самостійної роботи. Методист О.Я. Савченко [6] деталізує організацію самостійної роботи на уроках природознавства. Вона дає поради, як організувати самостійну роботу на початку уроку, під час вивчення нового матеріалу, під час закріплення, як організувати контроль та самоконтроль.

У малокомплектній школі особлива увага приділяється плануванню уроків, їх структура впливає на якість навчання. Таким чином, головним із завдань вищої школи є підготовка висококваліфікованих спеціалістів, які зможуть належним чином організувати навчально-виховний процес у малокомплектних школах.

Таким чином, малокомплектні школи є невід'ємним атрибутом сучасних сільських шкіл, хоча владою вони розглядаються як економічно невигідні

установи. У зв'язку з цим, визначимо напрямки вирішення проблеми функціонування малокомплектних шкіл: розробка методичного забезпечення процесу навчання в цих школах, підготовка фахівців у вищій школі до роботи у таких типах шкіл.

Список використаної літератури

1. Красовська Ольга. Усе це пече до болю / Красовська Ольга // Журнал Верховної Ради України "Віче". – С.5-6.
2. Курець В.С. Про впровадження коригуючого коефіцієнта наповнення при плануванні видатків малокомплектних загальноосвітніх шкіл України / Курець В.С. // "Інноваційний розвиток економіки і фінансів України в умовах глобалізації": зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф., 22-24 травня 2008 року. – Хмельницький, 2008. – С. 243-245.
3. Освіта. – 2008. – № 32-33. – С. 3.
4. Освітні Округи. Доповідна записка // Інститут управл. суспільн. змінами. – С. 11.
5. Присяжнюк Н. Особливості роботи у класі-комплекті / Присяжнюк Н. // Початкова школа. – 1999. – №2. – С.34-36.
6. Савченко О.Я. Навчально-виховний процес у малокомплектній школі: посібник для вчителя / Савченко О.Я., Суворова Г.Ф. – [2-ге вид.]. – К.: Рад. школа, 1988. – 232 с. – (Б-ка вчителя початкових класів).
7. Шпиця В. Навчаю у малокомплектній / Шпиця В. // Початкова школа. – 2000. – № 10. – С. 22-24.

*Н. Гайченя, студент III курсу природничого ф-ту.
Наук. керівник: канд. пед. наук, доцент Н. М. Мирончук*

Шляхи формування пізнавальної мотивації учнів на уроках біології

*Вчитель працює над самим
відповідальним завданням – він формує людину.*

В.О. Сухомлинський

Головна мета сучасної школи полягає в ефективній передачі найціннішого й актуального досвіду, накопиченого попередніми поколіннями. Але школа як і раніше ще залишається орієнтованою на простий розвиток знань умінь і навичок, методи навчання багато в чому репродуктивні.

Гра – одна з найважливіших сфер у життєдіяльності дитини, разом із працею, навчанням, мистецтвом, спортом вона забезпечує необхідні емоційні умови для всебічного, гармонійного розвитку особистості. Для педагога вона стає інструментом виховання, що дає змогу повністю враховувати вікові особливості дітей і підлітків, розвивати ініціативу, створювати атмосферу розкутості, самостійності, творчості та умови для саморозвитку [4].

Інтерес – це особлива вибіркова спрямованість особи на пізнання і вибіркового характеру, виражений в тій або іншій наочній області знань.

Актуальність цієї проблеми можна пояснити тим, що методика і практика навчання почали все більше звертатися до особи учня. Теорія навчання і освіти стала все більш глибоко розробляти питання як готувати людину, як формувати в ній суспільну особу.

До педагогічної науки категорію інтересу відніс Я.А. Коменський, який вважав, що завдяки інтересу учень прагне вчитися, не лякаючись ніяких труднощів, засвоюючи знання. Після Я. Коменського ґрунтовний психолого-педагогічний аналіз категорії інтересу зробив у свій час Й.Ф. Герbart. Він визначав інтерес як вид розумової діяльності, зумовлений навчанням і вважав, що інтерес в педагогіці відіграє подвійну роль: з одного боку, – це мета виховання, з другого – принцип, який значною мірою визначає методику і дидактику. Розвиток його – найближче завдання навчання. Водночас інтерес впливає на розв'язування виховних завдань. Він є також ефективним засобом формування характеру особистості [1; 2].

Мета роботи: проаналізувати теоретичні основи процесу формування інтересу та виявити рівень інтересу учнів до шкільного курсу „Біологія”.

Сьогодні вимагає якісних змін і в біологічній освіті, її модернізації й узгодження з потребами життя. Основна мета реформування шкільної біологічної освіти – забезпечення широких можливостей для розвитку, навчання та виховання творчої особистості, в результаті яких вона буде підготовлена до активного, самостійного життя в сучасному суспільстві, практичного застосування знань, отриманих на уроках, у реальному житті [3].

Дослідницька й експериментальна робота проводилась у Зубковицькій ЮШ I-III ст. серед учнів 8-го класу. У досліджуваному мною 8 класі 10 учнів. У класі навчаються учні з різним рівнем навчання.

Після проходження учнями тесту було визначено рівень їх інтересу до предмету „Біологія”.

I група — включає учнів, які сприймають навчання з позиції справжньої необхідності. Рівень пізнавального інтересу в таких учнів високий, прагнуть до самоосвіти (таких учнів виявилось шість).

II група — включає учнів, для яких спонукальна сила сьогодення і майбутнього однакова. Рівень пізнавального інтересу залежить від певних обставин: предмету, теми уроку, настрою тощо – може бути високим, а може дорівнювати нулю (таких учнів двоє).

III група — включає учнів, які сприймають навчання в школі як „тимчасове” життя, що має для них обмежену та вимушену цінність. Рівень пізнавального інтересу таких учнів дуже низький, немає бажання сприймати навіть урочний матеріал (таких учнів виявлено двоє).

Отже, на основі проведеного нами дослідження можна зробити висновок, що існує значна кількість форм та методичних прийомів формування пізнавальних мотивів в учнів на уроках біології. До основних педагогічних умов, що забезпечують успішну навчально-пізнавальну